

Олександр Червченко*

ХУДОЖНЯ ЕСТЕТИКА АНГЛІЙСЬКИХ ІДИОМ ОНОМАСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті розглядаються етнічні та індивідуальні фактори впливу на формування концептуально-мовної картини світу, яка виступає об'єднувачим першопочатком кожного окремого народу, маркером національної мови, традицій, культури, літератури. Предметом дослідження стають англійські ідіоми з ономастичним компонентом, етнічну самобутність яких генетично визначають найрізноманітніші чинники: умови географічно-кліматичного оточення (природний ландшафт, підсоння, стихійні явища, флора, фауна), історико-соціальні фактори (господарська діяльність, рід занять, стосунки з сусідами, суспільно-політичні форми), ментально неповторні риси національного характеру. Фразеологічні одиниці стають глом розгортання фразеологічної картини світу англійського етносу як носія оригінального світогляду. Структура та семантика таких ідіом містять не лише назви, пов'язані з територією Англії, а й виходять далеко за її межі, що залежить від ареалу розповсюдження того чи того варіанту англійської мови та її світового значення. Серед ключових фразеологічних одиниць англійської мови визначаємо топоніми (власні імена географічних об'єктів) та антропоніми (власні імена людей), хоча у контексті дослідження представлено й інші групи ідіом. Найбільш поширеними серед них є топоніми міфологічного та історичного походження. Інколи до складу англійських фразеологізмів входять компоненти-етноніми, що позначають назви тих національностей, з представниками яких так чи так контактувала англословна культурна спільнота. Окремий різновид ідіом утворюють фразеологічні одиниці літературного походження, виникнення яких пов'язане з діяльністю видатних творчих особистостей. Найчисельнішу групу представляють шекспіризми. Досліджувані ідіоми значною мірою відтворюють етнопсихологічні особливості соціуму, його національно-культурну специфіку, демонструючи зразки високої художньої естетики.

Ключові слова: художня естетика, етнос, фразеологія, ідіома, природний ландшафт, підсоння, флора, фауна, господарська діяльність, етнокультура, фразеологічна картини світу, топоніми, антропоніми, теоніми, зооніми, астроніми, космоніми, фітоніми, хрононіми, хрематоніми, етноніми.

Chervchenko, Oleksandr. Artistic Aesthetics of English Idioms of Onomastic Nature

The article describes the ethnic and individual impact factors on the formation of conceptually linguistic picture of the world which works as a connecting primary phenomenon of every separate nationality, a marker of a national language, traditions, culture and literature. The subject of the research includes English idioms with an onomastic component, which ethnic identity is genetically determined by different strands: geographic and climate environment (natural landscape, pidsonnia (climate), natural disasters, flora, fauna), historical and social factors (economic activity (farming), occupation, relationship with the neighbours, social and political forms), mentally unique features of a national character. Phraseological units have become the ground for developing a phraseological picture of the world of the English ethnicity as an owner of an original outlook. The structure and semantics of these idioms comprise both the names connected with the England lands, and those that go far beyond its boundaries; it depends on the spreading area of a separate variant of the English language and its world significance. The key phraseological units of the English language contain toponyms (place names, proper names of geographical objects), anthroponyms (proper names of people). Thus, this study presents the other idiom groups as well. Toponyms of mythological, biblical and historical origin are the most spread among them. Sometimes English phraseological units comprise ethnonyms-componets to indicate the names of the nationalities, which representatives have contactd with an English cultural community one way or another. A specific typeof idioms is presented by the phraseological units of literary origin of the works of outstanding creative

* **Олександр Червченко**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Україна); e-mail: olexa777zevs@gmail.com

individuals. Shakespearisms make the largest group. Most of the studied idioms reflect ethnic and psychological peculiarities of a community, its national and cultural specifics, demonstrate the sample of high artistic aesthetics.

Key words: artistic aesthetics, ethnicity, phraseology, an idiom, natural landscape, pidsonnia (climate), flora, fauna, economic activity (farming), ethnic culture, phraseological picture of the world, toponyms, anthroponyms, theonyms, zoonyms, astronoms, cosmonyms, phytonyms, chrononyms, chrematonyms, ethnonyms.

Фразеологія, як і мова взагалі, є надійною скарбницею здобутків культури, звичаїв, прагнень і сподівань народу, одним із важливих джерел вивчення минулого життя етносу, існування його вербальних естетичних цінностей. Антропоцентричний вектор досліджень у філології зумовив підвищений інтерес науковців до вивчення національно-культурної та художньо-естетичної специфіки фразеологізмів, де одне з важливих місць належить власним назвам як невід'ємним складникам смислової та структурної організації фразеологічних одиниць (далі ФО). З'ясування онімного аспекту фразеології торкається загальних механізмів контактування мови та культури. Сучасні глобалізаційні процеси сприяють тісній співпраці між народами в економічному, політичному та культурному аспектах, і саме останній є особливо важливим, оскільки забезпечує успішну реалізацію двох інших.

Онімна фразеологія є специфічним пластом мовних одиниць, який, за визначенням М. Жуйкової, характеризується «відносною стабільністю їхнього складу впродовж багатьох століть, достатнім ступенем репрезентативності в лексикографічних джерелах, продуктивністю таких фразеологізмів, високою частотністю їх функціонування у розмовному і художньому мовленні, семантичною і структурно-граматичною різноманітністю» [Жуйкова 2007, с. 67]. Ці виразні стійкі словосполучення містять образи, які відображають національне світобачення, уявлення народу про ті чи ті явища дійсності. Вони стають своєрідними маркерами концептуально-мовної картини світу того чи того етносу – носія певної мови. Саме тому функціонування онімів у складі ФО будь-якої мови є одним із сприятливих факторів не лише лексико-фразеологічних, а й літературознавчих досліджень.

Теоретичні положення В. фон Гумбольдта та О. Потебні щодо етнокультурної специфіки мови підготували ґрунт для появи низки фразеологічних досліджень етно- та лінгвокультурологічного характеру. Значний внесок у цей процес зробили Б. Ажнюк, О. Бабій, У. Бракарь, О. Городецька, В. Жайворонок, Л. Шитова. Ряд наукових візій присвячено саме висвітленню особливостей функціонування фразеологізмів із онімним компонентом: питанням творення англійських культурно-етнічних фразеологізмів займався Б. Ажнюк; когнітивний підхід до вивчення фразеологізмів із топонімним компонентом запропонував В. Берков; внутрішня форма як мотивуюча основа топонімичних одиниць англійської мови стала предметом досліджень А. Кравчук; студії компаративного характеру – на тлі словенської та англійської мов – визначили зміст досліджень А. Врбінк та М. Врбінк.

Проте історіографія питання свідчить, що англійські ідіоми з компонентом «власна назва» на цей момент досліджено недостатньо, а їхнє функціонування в мові та літературі потребує увиразнення через з'ясування особливостей художнього хронотопу, специфіки господарської діяльності, ментальності народу, існуючих суспільних інституцій, культурних традицій, релігійних переконань, філософських уподобань тощо, що й зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці англійської мови з онімним компонентом, а їх **предметом** – аналіз художньо-естетичного тла означених ідіом.

Мета роботи полягає у з'ясуванні теоретичного тла проблеми та художньої специфіки їхнього функціонування в мові.

Як відомо, фразеологізми – це номінативно-експресивні одиниці, які відрізняються від лексичних більшим ступенем зосередженості конотативних (додаткових) сем у смисловій структурі, а «основна розбіжність між фразеологічним та лексичним значенням полягає в різному співвідношенні номінативної та експресивно-оцінної функцій» [Білоноженко, Гнатюк 1989, с. 12]. Вони являють собою особливі мовні одиниці і можуть існувати в мові тільки в єдності своєї форми і змісту. У своїй категоріальній сутності відрізняються від усіх інших, у тому числі від близьких, подібних їм вільних сполучень слів.

Дослідження Ф. Буслаєва, О. Потебні, І. Срезневського, О. Шахматова, О. Білодіда, В. Виноградова, М. Жовтобрюха, Б. Ларіна дозволяють дійти висновку, що фразеологічні одиниці, або фразеологізми – це стійкі різноструктурні сполучення слів, вжиті у переносному значенні та відтворені в мові за традицією, автоматично, які у процесі комунікації реалізують закладений у мові художньо-естетичний потенціал. Через влучність характеристики, сконденсованість думки, оцінну функцію, національну своєрідність проступає культурно-національна своєрідність ФО.

Англо-американська терміносистема уникає використання лексеми «фразеологізм», пропонуючи іншу – *idiom*. Наприклад, Оксфордський словник подає тлумачення цього терміну як «сукупності послідовно зв'язаних слів, які необхідно завчити як єдність, загальне значення якої важко або неможливо зрозуміти, виходячи зі змісту кожного слова» [Oxford Dictionary of English Idioms 1993, с. 8]. Вебстерський словник акцентує увагу на багатозначності: «*idiom* – мова народу, країни, класу, спільноти чи рідше – особистості; структура звичайних моделей виразів мови; конструкція, вираз тощо, що має значення, відмінне від буквального, або що не відповідає звичайним моделям мови; характерне авторське вживання» [Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language 1993, с. 12]. Окремі науковці, зокрема англійський вчений Л. Сміт, розглядають його зміст у вузькому значенні, зупиняючись на аномальних особливостях мови, зумовлених граматичними чи логічними відхиленнями. У рамках означеного дослідження, крім термінів «фразеологічна одиниця», «ФО», «фразеологізм», «ідіома», інколи буде використовуватися поняття «фразема» як синонімічне.

У сучасному мовознавстві важливого значення набуває етнічний фактор впливу на мову, витоки якого знаходимо ще у працях німецьких просвітителів XVIII ст., зокрема Й. Г. Гердера, який наголошував на взаємозв'язку мови, мислення і духу народу. Вже в XIX ст. В. фон Гумбольдт висунув тезу про «внутрішню форму мови» як вираження індивідуального світобачення народу, відзначавши тим самим світоглядний зміст кожної національної мови. З його слів: «Різні мови – це не різні позначення того самого предмета, а різні бачення його» [Гумбольдт 1985, с. 9]. Більш ґрунтовно до проблеми співвідношення національної мови і національного світобачення підійшли неогумбольдтіанці. Представники етнолінгвістичної школи (1944–1955) доводили світоглядний та етнокультурний характер кожної окремої мови як ключового фактора формування ментальності та свідомості її народу. Означені спостереження

повною мірою торкаються лексико-фразеологічної системи, яка, гостро реагуючи на історичні, соціальні, політичні, економічні, культурні зміни у житті, є найбільш виразною та динамічною. Вона демонструє складний процес цивілізаційного поступу етносу не лише в матеріальній, а й духовній сферах.

На відміну від одиниць лексичного рівня фразеологічні торкаються дещо інших аспектів буття. У минулому всі фразеологізми були вільними словосполученнями. Минав час, протягом якого поволі послаблювалося лексичне значення слів-компонентів, а вираз набував іншого, переносного, значення. У процесі комунікації десятків, сотень, тисяч людей, відбувалася його тривала обробка. Внаслідок багатолітньої комунікативної практики, поступової втрати прямого значення, переосмислення, вільне словосполучення перетворилося у фразему, ознаками якої стають багатозначність, символізм, міфологізм. Саме тому ФО відображають світ, не придатний для життя. Однак механізми творення цього символічного світу в кожній окремій мові різні, адже «кожний народ експлікує у мовні формули особливості свого світосприйняття. Він не тільки фотографує, інтерпретує світ засобами мовної символіки, а й створює свій невичерпний арсенал артефактів – образів, символів, знаків, які втілюють у собі результати діяльності всієї етнокультурної спільноти» [Черевченко 2012, с. 33]. На цьому тлі сформувалося уявлення про національно-культурну специфіку фразеологічної системи, що набуває етнопсихолінгвістичних рис, проявляючись в існуванні концептів, тобто специфічних лінгвопонять, маркерами яких є безеквівалентна лексика та фразеологія.

Виділення спеціальних ономастичних фразеологізмів із загального кола ідіом виправдовується особливим місцем власних назв у мові. Відомі три основні джерела їхнього походження: перехід лексичної одиниці в ім'я власне, перехід власної назви з одного розряду в інший, запозичення іншомовних власних назв. Інколи вони можуть бути створені штучно. На думку дослідників, до «найуживаніших онімів належать: антропоніми (власні імена людей), топоніми (власні імена географічних об'єктів), теоніми (власні імена божеств), астроніми (власні імена небесних тіл), космоніми (власні імена зон космічного простору і сузір'їв), фітоніми (власні імена рослин), хрононіми (власні імена відрізків часу, пов'язаних з історичними подіями), ідеоніми (власні імена об'єктів духовної культури), зооніми (імена і клички тварин), хрематоніми (власні імена об'єктів матеріальної культури) тощо», однак найповнішу класифікацію онімів представлено у працях М. Торчинського [Торчинський 2010, с. 12-16]. Інколи один і той же онім може бути антропонімом, топонімом, зоонімом. Так, наприклад, в англійській мові виявлено цілий ряд ідіом з компонентом астіонімом, які мають кальковані відповідники в українській мові, напр.: *the City of Angels* – 'місто янголів' (Лос-Анжелес); *the City of Brotherly Love* – 'місто братерської любові' (Філадельфія); *the City of One Hundred Hills* – 'місто на ста пагорбах' (Сан-Франциско) [Медведева, Медведєв 1992, с. 396]. Популярність образу *Сан-Франциско* демонструють ідіоми *the Queen City of the Pacific Coast* – 'королева Тихого океану' [Медведева, Медведєв 1992, с. 276] та *the Golden City* – 'золоте місто' [Медведева, Медведєв 1992, с. 143].

Власні назви, зі слів М. Торчинського, «виконують номінативну й інформаційну функції, характеризуються опосередкованим зв'язком із поняттями і мають певні семантичні, граматичні, функціональні та інші особливості» [Торчинський 2010, с. 9]. Зацікавленість науковців фразеологізмами з онімним компонентом зумовлена не лише означеними вище властивостями, а передусім

їхніми можливостями прирошувати смисл, набувати додаткову художньо-естетичну інформацію. Зважаючи на це, онімні компоненти у складі ідіом доцільно розглядати як конотоніми, тобто специфічні ономастичні одиниці (зазначимо, що термін «конотонім» уведено Є. Отіним, яким він позначив «онім із вторинним додатковим понятійним змістом, що став у мовленні експресивно-оцінним заміником загальної назви») [Отін 1978, с. 47]. Іноді історія, втілена в онімному компоненті, є загальновідомою, тому зрозуміле і його загальне значення. Такими, наприклад, є англійські ідіоми з компонентами міфічного, біблійного чи історичного характеру: *Achilles' heel* – *Ахіллесова п'ята*, *Adam's apple* – *Адамове яблуко*, *bed of Procrustes* – *Прокрустове ложе*, *curse of Cain* – *прокляття Каїна*, *cut the Gordian knot* – *розірвати Гордіїв вузол*, *dead as Julius Caesar* – *мертвий як Юлій Цезар* [Баранцев 2005]. Природа їхнього існування має інтернаціональні витoki, цим пояснюється їх широке використання у багатьох мовах.

Проте кожна етноспільнота прагне перекодувати колективний досвід у свій неповторний спосіб, на який генетично впливають найрізноманітніші чинники: географічні особливості регіону, характерний для нього рослинний чи тваринний світ, специфічний клімат, умови проживання народу, його побут, основні види діяльності, культурні традиції, релігійні уявлення про світ, менталітет тощо, що й визначає етнічну самобутність ФО. Вони сприяють індивідуалізації будь-якої етнокультури, формуванню її концептуально-мовної картини світу та відповідної фразеологічної картини світу (далі ФКС). За визначенням В. Ужченко, це «частина мовної картини світу, описана засобами фразеології, в якій кожна ФО є елементом чіткої системи й виконує певні функції в описі реалій навколишньої дійсності. ФКС – це один з універсальних способів класифікації ФО, основами якої виступають як екстралінгвістичні, так і їх мовні особливості. ФКС містить не лише раціональну, але й емоційну інформацію про дійсність. Вона в найяскравішій та образній формі відбиває дух народу, його менталітет, закріплює культурно-історичний досвід пізнання світу у вигляді образних стійких зворотів, не стільки тих, що називають, скільки (майже завжди) тих, що виражають оцінку явищ та предметів, дій та станів» [Ужченко 2005, с. 223]. Так, відома ідіома *On both sides of the Atlantic* у значенні 'по обидва боки Атлантичного океану' (тобто в Європі і в Америці) могла виникнути саме в Англії тому, що цьому сприяла її географічна близькість до Атлантичного океану (а не Тихого чи Індійського). Цікава історія походження фразеологізма *a London particular*: розм. жарт. 'густий лондонський туман' [Баранцев 2005, с. 565]. Утворений Чарльзом Діккенсом, він стає типово англійським не лише за наявності власної назви (топонім *Лондон*), а й відображенню природно-кліматичних та атмосферних особливостей цього регіону. Як бачимо, механізми творення таких ідіом носять цілком самобутній характер, позначаючись як у мові носіїв, так і в їхній культурі та літературі.

На думку В. Жайворонка, «фразеологія – це та сфера мовної діяльності, де, з одного боку, в мовних фактах яскраво відбиваються етнопсихологічні особливості соціуму, а з другого, – чітко простежується вплив мови на формування його менталітету» [Жайворонко 2007, с. 33]. Цікавою у цьому відношенні видається ідіома *the battle of Waterloo was won on the playing fields of Eton* буквальний переклад якої: 'битва під Ватерлоо була виграна на спортивних площадках Ітона'. Цілком зрозумілий її політичний підтекст: майбутня слава Англії закладена у закритих навчальних закладах (зазначимо, що в них формувалися характери не лише політиків та військових, а й відомих творчих

особистостей – Персі Біші Шеллі, Томаса Грея, Джорджа Орвелла). Значною мірою цей фразеологізм є відображенням усталеної манери поведінки англійської аристократії (маємо на увазі *Тон* як показник елітарності, прагнення знатних людей дати своїй дитині пристойну освіту і, як наслідок, дотримання нею правил та норм поведінки: сумлінне навчання та заняття спортом). Однак прихований зміст ідіоми торкається ще й ментальних рис, які можуть включати цілий спектр етнопсихологічних особливостей цього етносу: внутрішню самоповагу, спокійну розсудливість, незалежність, впевненість, врівноваженість, такт, ввічливість, діловитість, стриманість і навіть гординю та презирство до чужого.

Однією з ключових рис фразеологічної системи будь-якої мови, за визначенням О. Селіванової, є «вияв ціннісних орієнтацій етнічної спільноти, зафіксованих у фразеологічних найменуваннях і їхній знаковій динаміці» [Селіванова 2004, с. 8]. Помітне місце в аксіологічній системі англійського соціуму посідає матеріальне становище людини, передусім фінансове, напр.: *in / on Easy Street / easy street* – розм. 'достаток, багатство' [Баранцев 2005, с. 730], за яким закріпилася цілком позитивна конотативна інформація. Однак у фразеологічній системі знаходимо й іншу, негативно маркорвану ідіому: *in Queen Street* – розм. 'погані справи, складності, неприємності (переважно фінансові)' [Баранцев 2005, с. 730]. В основу цієї ФО покладено назву неіснуючої, уявної вулиці, на якій проживають придумані неспроможні боржники, тобто виключно фінансові невдахи. Цей цікавий лінгвокультурологічний факт яскраво демонструє риси англійської ментальності, яка прагне уникнути такої негативної фінансової ситуації, переносючи її з реального життя в ірреальний, придуманий світ.

Серед ціннісних орієнтацій англійського етносу відзначаємо й практицизм. Показово у цьому відношенні є англійська ідіома *Heath Robinson*, що означає 'непрактичний винахід', ключове місце в ній посідають саме антропоніми: один з яких – ім'я, інший – прізвище. Скориставшись історичною довідкою, дізнаємося, що вона походить від імені англійського художника Вільяма Робінсона. Він став відомим завдяки дивним малюнкам винаходів, які виконували прості функції [Баранцев 2005, с. 68], тобто фактично були безкорисною справою. В англійській фразеологічній картині світу ідіоми такого плану не є виключенням, напр.: *rob Piter to pay Paul*, буквальний переклад якої 'пограбувати Пітера, щоб заплатити Паулу', тобто 'підтримати щось на шкоду іншому'. Англійська ментальність негативно реагує на такі прояви людської недолугості, тому фразеологічні вирази, висловлювання, сентенції набувають образливого чи іронічного забарвлення, напр.: *a Grub-street hack* рідк. 'найманий писака, літературний поденник, борзописець' (або *Grub Street* – 'компілятори, писакі'), де *Grub-street* – назва однієї з вулиць Лондона XVI-XVIII ст., де жили бідні літератори [Баранцев 2005, с. 730]. Як бачимо, за цією власною назвою приховано цілий ряд найменувань пейоративного характеру (*писака, поденник, компілятор*), які стають тлом розгортання негативної оцінної інформації.

Аналізуючи означену групу ідіом, погоджуємося з думкою В. Ужченка про те, яким «великим культурнонаціональним потенціалом наділені фразеологізми із соціолінгвістичними, етнографічними й країнознавчими характеристиками» [Ужченко 2005, с. 178]. В англійських фразеологізмах з онімним компонентом частіше всього зустрічаємо етнічні просторово-часові маркери, що створює певні перешкоди у їх розумінні представниками інших культур та народів, адже «оніми, – на думку М. Торчинського, – є кількісно найбільш поширеними мовними і

мовленнєвими конструкціями, які, проте, в основному залишаються невідомими широкому загалу через перебування їх на лексичній периферії» [Торчинський 2010, с. 24]. Серед них знаходимо численну групу ФО топонімного характеру, у яких проступають географічні ознаки Великобританії, напр.: *from John o 'Groat's to Land's E n d / from L and's End to John o 'G roat's*, її інтерпретація включає кілька варіантів: 'з півночі до півдня / з півдня до півночі Англії / з одного кінця країни до іншого' (зазначимо, що *Джон-о'Гротс* – на карті Великобританії одна з крайніх північних точок, назва якої походить від імені голландця Яна Грота, який оселився в цьому куточку Шотландії при Якові IV (14731513) [Медведева, Медведев 1992, с. 417]. Кожен з таких топонімів у складі ідіом стає носієм оригінальної інформації, напр.: *Gretna Green* – 'Гретна-Грин' (в основу ідіому покладено назву села на кордоні з Шотландією, де могли обвінчати закоханих, що втекли, без представлення відповідних документів, тобто через порушення закону; звідси *Gretna-Green marriage* – шлюб Гретни-Грин; *to run away with smb. to Gretna Green* – втекти із кимось до Гретна-Грин) [Медведева, Медведев 1992, с. 332]. Інколи предметом зображення стає ціле місто, напр.: *Auld Reekie* – шотл. «стара копилка» (жартівлива назва Единбурга) [Баранцев 2005, с. 625]. Цікаво, що саме топоніми визначають художньо-естетичний зміст більшості таких ідіом.

На рівні фразеології культурний компонент певною мірою стає маркером культурної спадщини етносу – носія мови, оскільки фразеологічний фонд носить національно-культурне забарвлення. Як зазначає У. Бракарь, «країнознавча цінність фразеологізмів як мовних знаків культури складається з кількох чинників, які відбивають національну культуру:

а) комплексно, усіма своїми ідіоматичними значеннями, деякі з них називають явище минулого й сучасного, котрих немає в зарубіжних національних культурах;

б) одиницями свого складу; деякі з таких слів належать до безеквівалентної лексики;

в) своїми прототипами, позаяк відтворюють звичаї, традиції, деталі побуту й культури, історичні події та інші явища, притаманні національній культурі» [Бракарь 2016, с. 69].

Серед англійських ідіом з компонентом «власна назва» зустрічаємо етнічний пласт фразем, що несуть значне соціальне, історичне та культурне навантаження. Показовою у цьому відношенні є група ФО на означення одного з ключових образів – міста *Лондона*. Тлом розгортання інформації про природні особливості міста стає ідіома: *the lungs of London* у буквальному перекладі «*легені Лондона*», тобто 'сквери й парки Лондона та його околиць' [Баранцев 2005, с. 474], емоційний стан його мешканців передає фразеологізм: *London season* – 'час найбільшого пошвавлення розваг лондонської знаті', культурні ознаки столиці простежуємо у фраземі *be born within the sound of Bow(-)bells* – 'народитися у Лондоні' [де через зміст ідеоніма (власної назви об'єкта духовної культури *St. Mary-le-Bow*) проступає назва відомої своїм дзвоном церкви Сент-Марі-ле-Боу, що знаходиться у центрі англійської столиці] [Баранцев 2005, с. 704]. Маркерами суспільної системи стають ідіоми: *Downing Street*, з якою асоціюється 'англійський уряд' (відомо, що офіційна резиденція прем'єр-міністра Англії та міністерство закордонних справ знаходяться в Лондоні на вулиці Даунінг-стріт); з *Lombard Street* – 'грошовий ринок, фінансовий центр' (саме на Ломбард-стріт побудовані найбільші банки); з *Throgmorton Street* – 'лондонська фондова біржа' (на Трогмортон-стріт розташована лондонська фондова біржа); з *Fleet Street* –

'англійська преса' (на Флітстріт працюють редакції найбільших газет); з *Haley Street* – 'лікарі, медичний світ' (на Харлі-стріт живуть відомі лікарі). За аналогією з означеними вище фразеологічними одиницями утворено ідіому *Wall Street* – *Уолл-стріт*, тобто 'американська фінансова олігархія' (у Нью-Йорку найбільші американські банки та фондова біржа зосереджені саме на Уолл-стріт) [Баранцев 2005, с. 730].

Однак конотативна характеристика окремих ідіом цієї групи може набувати й негативного забарвлення, напр.: *talk Billingsgate* – розм. 'сваритися як базарна торговка', де проступає непривабливий асоціативний зміст оніма *Billingsgate* (за назвою великого рибного базару в Лондоні) [Медведева, Медведев 1992, с. 82]. Образливі відтінки спотерігаємо в семантиці ідіому *Tom o'Bedlam* – заст. «Том із Бедламу», тобто 'божевільний, безумний' (прізвисько божевільних, яке походить від назви психіатричної лікарні Бедлам у Лондоні, з якої відпускали хворих, змушуючи тих просити милостиню) [Баранцев 2005, с. 769]. З нею перегукується підтекстовий зміст фразеологізма *Colney Hatch*: 1) психіатрична лікарня, божевільня та 2) психічне захворювання, божевілья (сама ж ідіома походить від назви села у графстві Мідлсекс, де у 1851 р. була відкрита лікарня для психічнохворих) [Медведева, Медведев 1992, с. 161].

Такий підхід до характеристики фразеологізмів онімного характеру видається надзвичайно перспективним, оскільки передбачає їхню чітку систематизацію та конотонімізацію. Вона пов'язана з цілим спектром різноманітної допоміжної інформації: історичної, соціальної, психологічної, країнознавчої, етнографічної тощо, виразником якої стає внутрішня форма ідіоми. А. Кравчук вважає, що «внутрішня форма фразеологічної одиниці – це її початкове денотативне значення, що впливає з суми реальних значень слів-компонентів. Лексико-фразеологічні паралелі (відповідності серед вільних словосполучень) ніби повертають фразеологічну одиницю до її початкового значення (денотата) й утворюють її семантичну двоплановість, своєрідну смислову призму, де основою є внутрішня форма, а «поверхневий» пласт – сучасне значення. Експресивність відображення картини світу, виникнення своєрідних ігрових ситуацій і створюються у фразеології за рахунок наявності внутрішньої форми» [Кравчук 2016, с. 76]. Наприклад, зміст фраземи *John Barleycorn* (Джон Ячмінне зерно – 'спиртний напій', вираз, відомий з першої половини 17-го століття, набув особливої популярності завдяки однойменній баладі Роберта Бернса «Джон Ячмінне зерно»), а ідіома *the Wizard of the North* – «північний чародій» навіть стала прізвищем англійського письменника Вальтера Скотта, родоначальника жанру історичного роману пригодницького характеру [Баранцев 2005, с. 829]. Інтерлінгвальність означених фразеологізмів (тобто можливість їхнього існування в кількох мовах) зумовлена передусім популярністю творчості цих митців серед широких верств населення, як на батьківщині, так і за її межами. У такому разі вони поповнюють міжнародної фразеологічний фонд, стаючи знаковими у світовій літературі та культурі.

Проте серед англійських ідіом етнічного характеру окрему групу представляють ті, що торкаються інтралінгвальної сфери. Будучи функціонально обмеженими рамками однієї мови, вони, як правило, торкаються вузької сфери застосування, зокрема судочинно-правової системи, напр.: *Jeddard* (*Jedwood*) *justice* – 'суд після розправи' (в шотландському місті Единбург вершили швидкий суд над бандитами і крадіями) [Медведева, Медведев 1992, с. 231] чи *the heart of Mid-Lothian* [букв. *серце графства Мідлотіан*] – іст. «единбургська темниця»

(найменування в'язниці в Единбурзі, яку було зруйновано у 1817 р.) [Медведева, Медведєв 1992, с. 374]. Інколи в таких фразеологізмах знаходимо назви місць позбавлення волі, напр.: *the Newgate Calendar* – іст. 'довідник Ньюгейтської в'язниці' (з даними про ув'язнених в ній злочинців) [Медведева, Медведєв 1992, с. 120] чи навіть засоби винесення вироку злочинцям: *Newgate frill / fringe* – заст. бакенбарди й борода, які облямовують лице; «шкіперська» борідка [жарт. натяк на петлю, яку наділи на присудженого до повішання; *Newgate* – назва стародавньої тюрми у Лондоні, яка стала загальною] [Баранцев 2005, с. 533].

З історією злочину асоціюється фразема *John Doe*, що означає 'невідому особу, підроблене ім'я' (зазначимо, що *Джон Дой* – узагальнене ім'я фіктивних позивачів до англійського суду про вилучення власності у I пол. XIX ст.) [Баранцев 2005, с. 218]. У функціональному відношенні в таких ідіомах на перший план виходять асоціативні та символічні ознаки. Яскравим прикладом фразеологізма такого характеру може бути ідіома *Buckley's chance*, що означає 'марну надію'. Ім'я *Buckley* має яскраво виражену конотативну семантику, яку часто пов'язують з реальною людиною, засудженим Вільямом Баклі. У 1802 році злочинця було відправлено на каторжні роботи до Австралії, проте він втік з в'язниці та упродовж багатьох років проживав з місцевими аборигенами, нехтуючи песимістичними прогнозами щодо своєї участі [Медведева, Медведєв 1992, с. 31]. Враховуючи те, що означені фразеологізми пов'язані з історичними подіями локального характеру, вони не знайшли широкого розповсюдження серед інших мов та народів, а, можливо, це пояснюється історією їхнього походження та відносно вузькою сферою використання.

Предметом критики у складі англійських ідіом можуть бути й більш солідні установи, напр.: ідіома *the old lady in / of Threadneedle Street* у буквальному перекладі означає: жарт. «стара леді з Треднідл-стріт», тобто 'Англійський банк' (тлом розгортання естетичної інформації стала карикатура, на якій було зображено прем'єр-міністра Англії Уільяма Пітта Молодшого, що намагався заволодіти золотом старої леді, яка сиділа на запертій скрині. Гроші були потрібні йому для війни з Наполеоном. Підпис під карикатурою говорив: *Political Ravishment, or The Old Lady of Threadneedle Street in Danger!* - Політичне божевілья або стара леді із Ниткової вулиці у небезпеці) [Медведева, Медведєв 1992, с. 433]. Окрему групу пейоративів утворюють ідіоми емоційно-оцінного характеру, напр.: *like the devil looking over Lincoln* – рідк. «як диявол, який дивиться на Лінкольнський собор», тобто 'похмуро, злобно, із осудом' [Медведева, Медведєв 1992, с. 210]. Досить часто негативний конотативний зміст ідіоми мотивують ті чи ті історичні факти, напр.: *the three tailors of Tooley Street* – 'невелика група людей, які проголошують себе представниками всього народу' (цікавий історичний факт зафіксовано англійським політиком Дж. Каннінгом, коли троє кравців з вулиці Тулії звернулися до парламенту з петицією, яка починалася зі слів: *We the people of England*) [Баранцев 2005, с. 743], тобто *від імені народу*. Аналогічну історію приховує підтекстовий зміст фразеологізма *the Provisions of Oxford* – іст. «оксфордські провізії», де мова йде про конституцію, яка змушувала короля бути під постійним контролем з боку баронів; вона була запропонована баронським «скаженим» парламентом в Оксфорді у 1258 р., яким керував заможний феодал Сімон де Монфор) [Баранцев 2005, с. 606]. Як бачимо, означені ідіоми стають тлом розгортання цікавої історичної, суспільної, політичної, культурної інформації, де за кожним онімом прихована певна експресивно-оцінна характеристика.

У національних мовах значна частина фразеологічного фонду з'явилася як результат пошуку окремих творчих особистостей. Відомо, що художня література має широкий спектр можливостей, як у плані змісту, так і форми. Її мета полягає у зображенні авторського уявлення про ідеал, який у кожного митця свій, індивідуальний та оригінальний. Художнє слово, а тим більше поетичне, характеризують сугестивні властивості, тобто здатність впливати на людину, викликаючи ті чи ті асоціації. Для прикладу розглянемо одновірш українського поета та науковця А. Мойсієнка «Ерот і всесвіт оре». Перше слово «Ерот» (бог кохання у давньогрецькій міфології) є онімом, який визначає тему твору, тоді як друга частина «і всесвіт оре» розкриває ідейно-філософський сенс цього поняття: торкатися всього суцього як на землі, так і за її межами (адже всесвіт – багатозначне слово: і космічне, і земне у тому числі). Водночас – це розгорнута метафора, де слова ужито в переносному значенні. Пильному читачеві впадає в око ще й дивна форма твору, яка має назву паліндром (паліндромон, перевертень або рак літеральний). Він прочитується однаково зліва направо і, так само, справа наліво. Такі яскраві художньо-естетичні знахідки митців мають здатність залишатися у свідомості читача та, більш широко, у пам'яті народній як фразеологічні одиниці, поповнюючи тим самим ФКС та концептуально-мовну картину світу етносу в цілому.

В англійській мові чимало ідіом саме літературного походження, за якими приховано авторське бачення світу, його уявлення про ідеал. Найбільш відомими серед них стали шекспіризми, за іменем В. Шекспіра, знаменитого англійського драматурга, представника доби Відродження. Поціновувачі таланту митця шанобливо величали його: *Bard of Avon* – 'Бард Ейвона' (адже він народився і похований у Стратфорді-на-Ейвоні, звідки походить назва відомої фірми «Ейвон»), а Бен Джонсон називав генія: (*Sweet*) *Swan of Avon*, тобто «лебідь з берегів Ейвона» [Баранцев 2005, с. 738]. Дослідники творчості драматурга визначили більше ста шекспіризмів, нами будуть названі лише окремі, які пов'язані з найвідомішими творами митця, напр.: *another Richmond in the field* – 'ще один несподіваний суперник, супротивник' (фразеологізм, який з'явився у хроніці В. Шекспіра «Король Річард III»); *The green-eyed monster* – (книжн.) «чудовисько з зеленими очима», тобто 'ревности' (своїм походженням ідіома завдячує відомій трагедії «Отелло»); *To out-Herod Herod* – *перевершити самого Ірода в жорстокості* (мова йде про один з найвідоміших творів драматурга – трагедію «Гамлет» як яскравий зразок II (так званого «песимістичного») періоду творчості). Їх використання у сучасній англійській мові може варіюватися, однак популярність цього автора не викликає заперечень.

В історії англійської літератури кожна нова епоха привносила свої цікаві фразеологічні знахідки. У XVIII столітті, дякуючи надзвичайній популярності роману Д. Дефо «Робінзон Крузо», з'явився вислів: *man Friday* – П'ятниця; тобто вірний відданий слуга. Тоді ж Т. Мортон написав комедію «Speed the Plough», де вживається вираз: *what will Mrs. Grundy say?* – «Що скаже місіс Гранді?» (Місіс Гранді – втілення ходячої моралі, тобто що скажуть люди?). У 1712 році в сатиричному памфлеті придворного лікаря Дж. Арбетнотоме «Law is a Bottomless Pit» було вперше використано словосполучення *John Bull* – «Джон Булл», яке стало глузливим прізвиськом англійців (наступні перевидання вже йшли під назвою «The History of John Bull»). XIX ст. теж виявилось плідним на авторські новотвори, напр.: Р. Л. Стівенсон, автор відомого роману «Острів скарбів», у повісті «The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde» назвав героя іменем Dr. Jekyll

and Mr. Hyde – «доктор Джекіл і містер Хайд», тобто 'людина, що втілює в собі два першопочатки – добро і зло'. У контексті сказаного доречно пригадати головного персонажа комедії «Paul Pry» Дж. Пула, де *Paul Pry* сприймається як психотип 'людини, яка постійно суне носа в чужі справи, надмірно цікавий чоловік'. З образом мрійника асоціюється герой роману Дж. Тербера «The Secret Life of Walter Mitty», де *Walter Mitty* – 'людина, яка живе у вигаданому для себе світі, мрійник' [Баранцев 2005].

Досліджуваний матеріал представлено також авторськими фразеологізмами з американської художньої літератури. Серед них творчий доробок відомих письменників: роман Ф. Купера «Останній з могікан»: *the last of the Mohicans* – 'останній з могікан', де могікани – вимерле плем'я північноамериканських індіанців; розповідь В. Ірвінга «Ріп Ван Уїнкль»: *a Rip Van Winkle* – 'відстала людина'. Інколи літературні ідіоми продуковані популярністю іншого твору, напр.: роман Дж. Стейнбека «Грона гніву» позначився на ідейно-тематичному змісті твору Дж. Хоу «Battle Hymn of the Republic» (1862), де вперше зустрічається вислів *the grapes of wrath* – 'грона гніву' [Баранцев 2005]. Як бачимо, завдяки діяльності творчої еліти цей шлях збагачення фразеологічного фонду одиниць є одним із продуктивних в англійській мові.

Отже, фразеологічна одиниця – це яскраве образне вираження (ідіома, прислів'я, приказка, крилатий вислів) з переосмисленою семантикою своїх компонентів, своєрідність якого спирається на різні граматичні, лексичні, семантичні особливості, які визначають нові механізми співвіднесеності змісту та форми. Як зазначає М. Алефіренко, «фразеологізми є роздільно оформленими мовними одиницями, компоненти яких характеризуються повним чи то частковим семантичним перетворенням. Нова семантична структура, що виникає внаслідок цього, значно більшою мірою залежить від екстралінгвістичних факторів, ніж семантика окремого слова, що багато в чому визначає специфіку фразеологічних одиниць, яка найбільш повно відображає самотутність побуту певного народу» [Алефіренко 1987, с. 11]. Стосовно вживання власного імені у фразеологізмах зазначимо, що воно стає індивідуально значущим, набуваючи функції конотоніма. Упорядкування фразеологічної системи з ономастичним компонентом за принципом інтралінгвальності/інтерлінгвальності видається перспективним, оскільки дозволяє торкнутися питання етимології фразеологічних одиниць та з'ясувати окремі мотиваційні деталі їхнього становлення. Усі власні імена утворюють ономастичні поля, які досить активно впливають на фразеологічний фонд будь-якої мови, англійської зокрема.

Конотативні дослідження семантики англійських фразеологізмів з онімним компонентом сприяли встановленню їхнього мотиваційного тла. У процесі цього нами зафіксовано найбільш поширені риси фразеологізації онімів англійської мови:

- 1) входження ФО онімного характеру в англійську фразеологічну картину світу відбувалося нерівномірно з урахуванням найрізноманітніших чинників суспільно-історичного та національнокультурного характеру, що позначилося на частотності вживання цих одиниць в англійській мові;
- 2) особливе місце у фразеологічному складі англійської мови посідає експліцитна форма вираження компонента «власна назва», що робить їх впізнаваними навіть не носіями англійської мови, серед найуживаніших: міфологеми античного походження, імена легендарних людей, діячів культури та

мистецтва тощо;

3) семантика та структура англійських ідіом містять не лише назви, пов'язані з територією Англії, а й виходять далеко за її межі, що залежить від ареалу розповсюдження того чи того варіанту англійської мови та її світового значення;

4) серед ключових фразеологічних складників англійської мови визначаємо антропоніми (власні імена людей) та топоніми (власні імена географічних об'єктів). Найбільш поширеними серед них є топоніми міфологічного та історичного походження;

5) англійські ФО з компонентом «власна назва» концентрують значний обсяг інформації фольклорного, історичного, культурологічного, міфологічного, релігійного, філософського, літературного характеру, тобто є конотативно маркованими. Як знаки вторинної номінації вони мають образно-ситуативну мотивованість, що безпосередньо пов'язана зі світобаченням народу, його лінгвокультурною самобутністю та рисами національного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк, Б. М. (1989). *Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні*. Харків. 132 с.
- Алефіренко, М. Ф. (1987). *Теоретичні питання фразеології*. Харків. 134 с.
- Бабій, О. І. (2005). *Роль і місце фразеологічної семантики у відтворенні мовної картини світу (на прикладі англійської мови) // Сучасні дослідження з іноземної філології: Збірник наук. праць*. Ужгород. Вип. 3. С. 229-234.
- Баранцев, К. Т. (2005). *Англо-український фразеологічний словник*. Київ. 1056 с.
- Білоноженко, В. М., Гнатюк, І. С. (1989). *Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів*. Київ. 153 с.
- Бракарь, У. Я. (2016). *Мова й культура у взаємодії: підходи до вирішення проблеми // Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. С. 68–71.
- Городецька, О. В. (2003). *Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови»*. Київ. 20 с.
- Гумбольдт, В. (1985). *Мова і філософія культури*. Київ. 125 с.
- Дем'яненко, Н. Б. (2002). *Фразеологічні одиниці на позначення ментальної діяльності людини як відображення мовної картини світу (на матеріалі польської мови) // Культура народів Причорномор'я*. № 32. С. 34–37.
- Жайворонок, В. В. (2007). *Українська етнолінгвістика: Нариси: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* Київ. 262 с.
- Жуйкова, М. В. (2007). *Генеza фразеологічних одиниць*. Київ. 134 с.
- Берков, В. П. (1999). *Когнітивний підхід до вивчення фразеологізмів з топонімічним компонентом // Семантика, синтактика, прагматика мовленнєвої діяльності. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. Львів. 387 с.
- Ковалів, Ю. І. (2007). *Гіпотеза Сеніра – Ворфа // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1 : А – Л*. Київ. С. 229.
- Кравчук, А. В. (2016). *Внутрішня форма як мотивуюча основа топонімічних фразеологічних одиниць англійської мови // «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення»: Міжнародна науково-практична конференція*. Одеса. С. 75-79.
- Куліш, Ж. (1999). *Фразеологізм і метафора у перекладі українською мовою: загальне та специфічне у підході до об'єкта перекладу // Українська філологія: школи, постаті, проблеми*. Львів. Ч. 2. С. 412–417.
- Левченко, О. П. (2005). *Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: [моногр.]*. Львів. 352 с.
- Медведєва, Л. М., Медведєв, Н. Ю. (1992). *Англо-українсько-російський словник усталених виразів*. Київ-Тернопіль. 493 с.
- Отін С. С. *Конотативна ономастична лексика // Мовознавство*. 1978. №6. С. 46-52.
- Прадід, Ю. Ф. (1989). *Структурно-граматичні типи фразеологізмів та їх різновиди // Українське мовознавство*. Київ. Вип. 16. С. 28–35.

- Селіванова, О. О. (2004) *Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти)*: Моногр. Київ-Черкаси. 376 с.
- Сміт, Л. П. (2008). *Фразеологія англійської мови*. Переклад з англійської. Харків. 158 с.
- Торчинський, М. М. *Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови*. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Київ, 2010. 35 с.
- Ужченко, В. Д. (2005). *Фразеологія сучасної української мови*. Луганськ. 192 с.
- Черевченко, О. М. (2012). *Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри*: монографія. Умань. 235 с.
- Oxford Dictionary of English Idioms (1993) / Ed. by A.P. Cowie, R. Mackin, I.R. McCaig. Oxford: 685 p.
- Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language (1993): Unabridged. New-York. P. 958.

REFERENCES

- Azhniuk, O. (1989). Anhliiska frazeolohiia u kulturno-etnichnomu vysvitleni [English Phraseology in Cultural and Ethnical Viewing]. Kharkiv, 132 s. (in Ukrainian)
- Alefirenko, M. (1987). Teoretychni pytannia frazeolohii [Theoretical Issues of Phraseology]. Kharkiv, 134 . (in Ukrainian)
- Babii, O. (2005). Rol i mistse frazeolohichnoi semantyky u vidtvorenni movnoi kartyny svitu (na prykladі anhliiskoi movy) [Role and Place of Phraseological Semantics in Revealing the World Language Picture] // Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii: Zbirnyk nauk. Prats. Uzhhorod. Vyp. 3. S. 229-234. (in Ukrainian)
- Barantsev, K. (2005). Anhlo-Ukrainskyi fraseolohichnyi slovnyk [English and Ukrainian Dictionary]. Kyiv. 1056 s. (in Ukrainian)
- Bilonozhenko, V., Hnatiuk, I. (1989). Funktsionuvannia ta leksykohrafichna rozrobka ukrainskykh frazeolohizmiv [Functioning, Lexical and Graphical Treatment of Ukrainian Phraseological Units]. Kyiv. 153 s. (in Ukrainian)
- Brakar, U. (2016). Mova i kultura u vzaiemodii: pidkhody do vyrishennia [The Language and Culture in Cooperation: Approaches to Solve the Problem] // Naukovyi vistnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seria: Perekladoznavstvo ta Mizhkulturna komunikatsiia. S. 68-71. (in Ukrainian)
- Horodetska, O. (2003). Natsionalno-markovani kontsepty v brytanskii movnii kartyni svitu XX stolittia [Nationally marked concepts in the British World Language Picture of the 21st Century]: avtoref.dys. na здobuttia stupenia kand.filol.nauk : spets. 10.02.04 "Hermanski movy" Kyiv. 20 s. (in Ukrainian)
- Humbolt, V. (1985). Mova i filosofiia kultury [The Language and the Philosophy of the Culture]. Kyiv. 125 s.
- Demianenko, N. (2002). Frazeolohichni odynytsi na poznachennia mentalnoi dialnosti liudyny yak vidobrazhennia movnoi kartyny svitu (na materialy polskoi movy) [Phraseological Units to Denote a Person's Mental Activity as a Reflection of the World Language Picture (on the Materials of the Polish Language)] // Kultura narodov Prichernomoryz. #32. S. 34-37. (in Ukrainian)
- Zhaivoronok, V. (2007). Ukrainska etnolinhvistyka [Ukrainian Ethnolinguistics]: Narysy: Navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv. 262 s. (in Ukrainian)
- Zhuikova, M. (2007). Geneza frazeolohichnykh odynyts [The Genesis of Phraseological Units]. Kyiv. 134 s. (in Ukrainian)
- Berkov, V. (1999). Kohnityvnyi pidkhid do vyvcheennia frazeolohizmiv z toponimichnym komponentom [Cognitive Approach to Study Phraseologisms with a Toponymic Component] // Semantyka, syntaktyka, prahmatyka movlennievoi diialnosti. Materialy Vseukrainskoi naukovoї konferentsii. Lviv. 378 s. (in Ukrainian)
- Kovaliv, Yu. I. (2007). Hipoteza Sepira-Forfa [The Hypothesis of Sepir-Vorf] // Literaturoznavcha entsyklopediia : u 2 t. T. 1 : A- L. Kyiv. S. 229. (in Ukrainian)
- Kravchuk, A. (2016). Vnutrishnia forma yak motyvuiucha osnova toponimichnykh frazeolohichnykh odynyts anhliiskoi movy [The Inner Form as a Motivating Basis for Toponymic Phraseological Units of English] // "Suchasna filolohiia: aktualni naukovі problem ta shliakhy vyrishennia": Mizhnarodna naukovо-praktychna konferentsiia. Odesa. S. 75-79. (in Ukrainian)
- Kulish, Zh. (1999). Frazeolohizm I metafora u perekladi ukrainskoїu movoїu: zahalne ta spetsyfichne u pidkhody do obiekta perekladu [A Phraseologism and Metaphor in Ukrainian Translating: the General and Specific in the Approach to the Translator's Object] // Ukrainska filolohia: shkoly, postati, problem. Lviv. Ch. 2. S. 412-417. (in Ukrainian)

- Levchenko, O. (2005). Frazeolohichna symbolika: linhvokulturolohichnyi aspect [Phraseological Symbolics: Linguistic and Cultural Aspect]: [monohr.]. Lviv. 3552 s. (in Ukrainian)
- Medvedieva, L., Medvediev, N. (1992). Anhlo-ukrainskyi slovnyk ustalenykh vyraziv [English and Ukrainian Dictionary of Set Expressions]. Kyiv-Ternopil. 493 s. (in Ukrainian)
- Otin, Y. (1978). Konotatyvna onomastychna leksyka [Connotative Onomastic Vocabulary]. Movoznavstvo. No 6. S. 46-52. (in Ukrainian)
- Pradid, Y. (1989). Strukturno-hramatychni typy frazeolohizmiv ta ikh riznovydy [Structural and Grammatical Types of Phhraseologisms and their Varieties] // Ukrainske movoznavstvo. Kyiv. Vyp. 16. S. 28-35. (in Ukrainian)
- Selivanova, O. (2004). Narysy z ukrainskoi frazeoolohii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty) [Sketchhes in Ukrainian Phraseology (Psychokognitive and Etnical and Cultural Aspects)]: Monohr. Kyv-Cherkasy. 376 s. (in Ukrainian)
- Smit, L. (2008). Frazeoolohiia anhliiskoi movy [Phraseology of the English Language]. Pereklad z anhliiskoi. Kharkiv. 158 s. (in Ukrainian)
- Torchynskyi, M. *Structura, typolohiia i funktsionuvannia onimnoi leksyky ukrainskoi movy* [Structure, Typology and Functioning of Onymic Vocabulary of the Ukrainian Language]. Avtoreferat na zdobuttia naukovooho stupenia dktora filolohichnykh nauk. Kyiv, 2010. 35 s. (in Ukrainian)
- Uzhchenko, V. (2005). Frazeolohiia suchasnoi ukrainskoi movy [Phraseology of the Modern Ukrainian Language]. Luhansk. 192 s. (in Ukrainian)
- Cherevchenko, O. (2012). Linhvystychni aspekty poetychnoho tekstu: neoklasychni vymiry [Linguistical Aspects of a Poetic Text Analysis; Neoclassical Dimensions]: monohrafiia. Uman. 235 s. (in Ukrainian)
- Oxford Dictionary of English Idioms (1993) / Ed. by A.P. Cowie, R. Mackin, I.R. McCaig. Oxford: 685 p.
- Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language (1993): Unabridged. New-York. P. 958.

*Подано до редакції 01.10.2023 року
Прийнято до друку 20.10.2023 року*